

Özelleştirme Çalışmaları Ne Durumda?

Ahmet YETİM

Dünya ülkelerinde 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizlere çözüm olarak ortaya çıkan liberal politikaların, devletin ekonomideki yerinin küçültülmesini hedefleyen programların özünü, kamu mülkiyetinde bulunan kuruluşların özelleştirilmesi oluşturmuştur.

Bu çerçevede özelleştirme, 1980'li yıllardan itibaren gelişmişlik derecelerine bağlı olmaksızın, 60'dan fazla ülkede uygulanmıştır.

Öyle ki, IMF ve Dünya Bankası gibi küresel dünyanın bayraktarlığını yapan kuruluşlar, kredi verme koşullarını, ülkede piyasa ekonomisi kurallarının geçerli olması için gerekli idari düzenlemelerin yapılmasına, kamu girişimciliği alanının daraltılmasına yönelik önlemlerin uygulanmasına bağlamışlardır.

Dolayısıyla özelleştirme çalışmaları, her programın özel koşullar dikkate alınarak uygulanması gerektiğini, başarının, hükümetlerin bu konudaki kararlılıklarına, alıcının yönetim kapasitelerine, ülkede özel sektörün gelişmişlik düzeyine bağlı olduğunu göstermiştir.

Dünyada sert esen özelleştirme rüzgarlarının aynı süreçte Türkiye'yi de etkilediği görülüyor.

Ülkemizde KİT'lerin özel sektöre devri, 1950'li yıllarda hükümet programlarına bile girmiş, ancak uygulamaya yönelik ilk ciddi çalışmalar 1980'li yıllarda başlamıştır.

Dolayısıyla 1980'li yıllar özelleştirme alanında Türkiye'de dönüm noktasını oluşturmuştur.

24 Ocak Kararlarını izleyen süreçte, devlet bütçesine getirdikleri yükü ortadan kaldırmak için kısa vadeli bir çözüm olarak KİT fiyatları serbest bırakılmış, uzun dönemli ve "kalıcı" bir çözüm olarak da "özelleştirme" gündeme gelmiş, beşinci 5 Yıllık Kalkınma Planından itibaren özelleştirme, kalkınma planlarına bir hedef olarak girmeye başlamıştır.

Bu kapsamda dışa açık, özel sektör öncülüğünde büyüyen bir ekonomik yapı için, devletin küçültülmesini ve ekonomiden tamamen çekilmesini hedefleyen programlar uygulamaya konulmuş, bu programlar Dünya Bankası'nın yapısal uyum kredileri ile de desteklenmiştir.

Liberalleşme doğrultusunda kararlar alınarak uygulamaya konulmuş, karlılık ve verimliliğin artırılması, kaynak dağıtımında maksimizasyonun sağlanması ve sermayenin tabana yayılması amaçlarına yönelik olarak kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi süreci başlatılmıştır.

Özelleştirmeye ilişkin gerçekleştirilen 3 temel düzenleme, 2983, 3291 ve 4046 sayılı yasalardır.

Söz konusu yasalar genel olarak özelleştirmeye ilişkin hususları düzenlemekle birlikte 1980'li yıllardan 2001 yılına kadar olan süreçte, sundukları hizmetin özelliklerinden kaynaklanan yasal nedenlerle, enerji ve telekomünikasyon alanlarında ayrı düzenlemeler yapılmış, ayrıca ekonominin liberalleşmesi politikası doğrultusunda tekel niteliğini haiz bazı kamusal üretim alanlarında (çay ve tütün gibi) özel sektörün de faaliyet göstermesine olanak sağlayan yasal değişikliklere gidilmiştir.

Özelleştirme uygulamalarında devletin ekonomiden çekilmesi yaklaşımı çerçevesinde öncelikle KİT yatırımları ve kaynakları sınırlandırılmış, kamunun imalat sektöründen tamamen çekilme hedefi doğrultusunda, mevcut yatırımlar enerji, ulaştırma, telekomünikasyon gibi alt yapı yatırımlarında yoğunlaşmıştır.

Serbest piyasa ekonomisine geçişle ilgili diğer önemli bir düzenlemeyi ise, tekel statüsüne sahip olan KİT'lerden bazılarının bu statülerinin kaldırılması oluşturmuştur.

Özelleştirme uygulamaları, halen mevcut mevzuat çerçevesinde, Özelleştirme İdaresi, Enerji Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı olmak üzere üç ana kurum tarafından yürütülmektedir.

Uygulama Sonuçları

Ülkemizde özelleştirme uygulamaları 1985 yılında başlamasına rağmen, 1990 yılına kadar önemli bir aşama kaydedilmemiştir.

1990 yılından itibaren düşük de olsa bir ivme kaydeden özelleştirme uygulamalarında, en büyük atılım 1998 ve 2000 yıllarında gerçekleşmiştir

Özelleştirme uygulamalarının başladığı 1985 yılından, 2000 yıl sonuna kadar, 218 kuruluşteki kamu hissesi, 21 yarım kalmış tesis, 5 taşınmaz ve 4 elektrik santrali özelleştirme kapsamına alınmış, daha sonra 19 kuruluşteki kamu payı ile santraller ve 4 taşınmaz çeşitli nedenlerle özelleştirme kapsamından çıkartılmıştır.

Özelleştirme uygulamaları yarım kalmış tesislerin satış ve devirleriyle başlamış ve 16 yıllık süreçte; 162 kuruluşta hisse senedi veya varlık satışı şeklinde özelleştirme uygulaması yapılmış, bu kuruluşlardan 143'ünde hiç kamu payı kalmamış, 1 kuruluş ise bedelsiz olarak devredilmiştir.

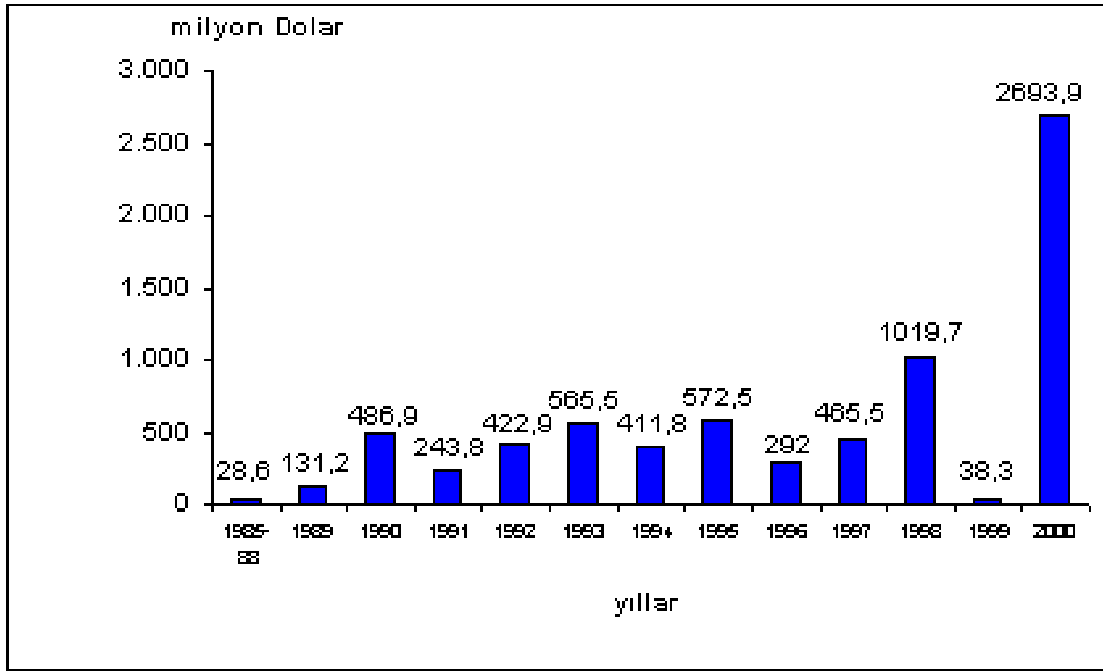
Halen özelleştirme kapsamında 3, kapsam ve programda 27 olmak üzere toplam 30 kuruluş bulunmaktadır.

Bu kuruluşların 21 tanesinde %50 ve üzerinde kamu payı vardır.

AR& GE BÜLTEN

ARAŞTIRMA VE MESLEKLERİ GELİŞTİRME MÜDÜRLÜĞÜ
TEMMUZ

Özelleştirme uygulamalarının başlangıcından, 2000 sonuna kadar toplam 7,3 milyar Dolar gelir sağlanmış; bunun %48'i blok satışlardan, %21'i halka arz uygulamalarından, %13'ü uluslararası halka arzdan, %7'si İMKB'de satıştan, %9'u tesis ve varlık satışından, %2'si de bedelli devirlerden elde edilmiştir.

1986 - 2005 DÖNEMİ GERÇEKLEŞTİRİLEN ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ (Y TL)					
Özelleştirme Yöntemi	Yıllar	1986-2003 (YTL)	2004 (YTL)	2005 (YTL)	Toplam (YTL)
Blok Satış		1.100.811.539,82	565.820.030,80	155.687.675,00	1.822.319.245,62
Tesis/Varlık Satışı		357.120.424,97	823.595.216,13	49.277.347,50	1.229.992.988,60
Halka Arz		732.562.163,92	92.143.108,18	103.264.205,27	927.969.477,37
Uluslararası Kurumsal Arz		313.722.671,41	177.655.582,72	266.257.258,70	757.635.512,83
İMKB'de Satış		443.014.290,79	0,00	569.333.349,20	1.012.347.639,99
Yarım Kalmış Tesis Satışı		580.135,43	0,00	0,00	580.135,43
Bedelli Devirler		330.117.045,99	97.113.840,49	33.055.235,42	460.286.121,90
TOPLAM		3.277.928.272,33	1.756.327.778,32	1.176.875.071,09	6.211.131.121,74

2000 yıl sonu itibariyle özelleştirme gelirlerinin; %48'i özelleştirme kapsamındaki kuruluşların sermaye ödemelerinde ve bu kuruluşlardan emekli olan, çıkartılan vb. personelin özlük haklarıyla ilgili ödemelerde, %10'u borç ödemelerinde kullanılmış, %38'i Hazineye aktarılmış, %4'ü de İdarenin personel, danışmanlık, ihale vb. harcamalarında kullanılmıştır.

Özelleştirme çalışmalarının ivedilikle sonuçlandırılması için aşağıdaki önerilerin dikkate alınmasında yarar olduğunu düşünmekteyiz.

- Asli fonksiyonları (adalet, savunma, dışişleri vb.) dışında ekonomide kamunun ağırlığı azaltılmalı, devlet küçük, şeffaf, hesap verebilen, etkin ve örgütleyici bir niteliğe kavuşmalıdır.
- Özelleştirilecek varlıklara talip olacak yabancı firmaların, sermaye yanısıra teknoloji ve yenilik getirmeleri de sağlanmalıdır.
- Özelleştirme yöntemleri dikkatli bir şekilde seçilmeli, kamu tekelleri özel tekeller haline dönüşmemelidir. Özelleştirmede amacın sermayeyi tabana yaymak ve tekelleşmeyi önlemek olduğu daima göz önünde bulundurulmalıdır.
- Özelleştirilecek kuruluşların değer tespitleri, siyasal baskılardan uzak, objektif bir şekilde yapılmalıdır.
- Bölge ve iller itibariyle özelleştirme kapsamına alınan kuruluşların ticaret ve sanayi odalarıyla işbirliği yapılarak özelleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Özelleştirmede şeffaflık esas olmalı, özelleştirme faaliyetleri periyodik raporlar halinde kamuoyuna sunulmalıdır. Özellikle satışa sunulan KİT'lerin fiyatının nasıl saptandığı konusunda kamuoyunda tereddütler oluşmamalıdır.
- Devletin ekonomiden elini çekmesi açısından bu yıl özelleştirme programına alınan TÜPRAŞ, PETKİM, TEKEL ve Türk Hava Yolları'nın özelleştirilmesinin hızlandırılmasında fayda görülmektedir.